

Kielitaidon testaaminen – mitä opettajan tulisi tietää?

Sauli Takala, Soveltavan kielentutkimuksen keskus, Jyväskylän yliopisto

Testaamisen lähtökohdista: reliabelius ja validius

Kielitaidon testaaminen ei tunnetusti ole kovin helppoa, koska sille asetetaan monia vaatimuksia (ks. esimerkiksi Takala 1997). Kaksi toiseensa läheisesti yhteydessä olevaa vaatimusta ovat luotettavuus ja osuvuus. Käytän näitä ”selväkielisiä” termejä vieras-kielisten reliabelius- ja validius-termien sijaan. Niistä puhutaan usein teknisesti ja vaikeaselkoisesti ja – mikä pahinta – enemmän tai vähemmän virheellisesti. Mitä ne sitten itse asiassa tarkoittavat?

Mitä *reliabelius* käytännössä on? Se tarkoittaa yksinkertaisesti ennen muuta johdonmukaisuutta (konsistenssia) ainakin kolmessa mielessä:

1. Oppilaan suorituksesta annettu arvio on olennaisesti sama, vaikka olisi käytetty kahta erilaista (rinnakkaiseksi tarkoitettua) testiä. Esimerkkinä voisivat olla ylioppilastutkinnon eri koekerrat, erityisesti lähekkäiset koekerrat. Jos vaatimuksena on, että eri kouluissa tulisi samasta suoritustasosta saada sama arvosana, silloin vaatimus voidaan asettaa kouluissa pidetyille kokeille: samaa asiaa testaavien koulukokeiden tulisi tuottaa sama tulos samantasoisesta osaamisesta.
2. Oppilaan suorituksesta annettu arvio olisi olennaisesti sama, jos sama testi toistettaisiin kohtalaisen lyhyen aikavälin kuluessa.
3. Oppilaan suorituksesta annettu arvio on olennaisesti sama, vaikka eri henkilöt arvostelevat suorituksen.

Jos edellä oleva toteutuu, arviointi on ollut luotettavaa (johdonmukaista): saman-

tasoinen suoritus saa samantasoisien arvioiden testaustilanteesta riippumatta.

Validius puolestaan tarkoittaa yksinkertaisesti sitä, että osataan tehdä oikeita tulkintoja ja ratkaisuja tulosten perusteella. Validius merkitsee pelkistettynä muun muassa sitä, että arvioidessamme puhetaitoa teemme sen puhetaidon luonteen mukaisesti, arvioidessamme kuullun ymmärtämistä menettelemme niin, että tulos heijastaa ensisijaisesti juuri kuullun ymmärtämisen olennaisia piirteitä, ja kieliopin hallinnan ”puhtaassa” testaamisessa tulokseen eivät vaikuta esimerkiksi sanaston tuntemisen ongelmat. Tuloksissa heijastuu mahdollisimman paljon juuri mitattava taito, ja muut asiaan kuulumattomat tekijät vaikuttavat niihin mahdollisimman vähän.

Kielenopettajan ammattitaitoon kuuluu olennaisena osana hyvä ja ajanmukainen käsitys siitä, mitä kielitaito on. Tämän tiedon pohjalta voidaan laatia testejä ja kokeita, jotka kohdistuvat oikein kielitaidon eri piirteisiin. Validius edellyttää, että tiedetään, mitä testataan ja miten sitä testataan niin, etteivät tulokset pääse vinoutumaan epäonnistuneen testimenetelmän vuoksi.

Tärkeimpiä asioita kaikessa testaamisessa on sen tiedostaminen, että keskeistä ovat saadut pistemäärät, annetut arviot ja niistä tehtävät johtopäätökset. Mittavälineet eli kokeet ovat tietenkin tärkeitä, koska ne ovat pohjana pistemäärille, arvioille ja johtopäätöksille. On tärkeää huomata, että kaikessa testauksessa tulosten luotettavuus ja osuvuus ovat kuitenkin aina kontekstiriippuvaisia. Mikään koe ei ole sinänsä luotettava tai osuva, vaan reliabelius ja validius ovat toimeenpantujen kokeiden tai testien ominaisuuksia. Koe tai testi voi olla

enemmän tai vähemmän luotettava ja osuva kulloisenkin koetilanteen mukaan: keihin testaus kohdistuu, mikä on mittaamisen tarkoitus, mitä johtopäätöksiä tai ratkaisuja on tarpeen tehdä.

Nykyaikainen kielitaitokäsitys

Entä mitä voi sanoa nykyisestä tilanteesta? Kieltenopetuksella on meillä pitkät ja vanhat perinteet, ja se on seurannut varsin hyvin sille asetettuja vaatimuksia. Viime vuosikymmeninä meillä on ollut voimassa ajan tasalla olevat opetussuunnitelmat, jotka heijastavat varsin hyvin nykyaikaista ja yleisesti hyväksyttyä käsitystä siitä, mitä mielekäs kielitaito on. Siksi ei ole syytä epäillä, että kielitaidon validius olisi välttämättä suuri ongelma meillä. Suurin osa opettajien ja muiden tahojen suorittamasta testauksesta on todennäköisesti nykyisin vähintään kohtuullisen validia. Nykyisin eri yhteyksissä pidetyt tekstin ymmärtämisen kokeet mittaavat kohtuullisen hyvin tekstin ymmärtämistä, puheen ymmärtämisen kokeet kohtuullisen hyvin puheen ymmärtämistä ja niin edelleen.

Mistä tuohon sinänsä jo hyvin nykyaikaiseen kielitaitokäsitykseen voi saada lisävalaistusta? Parhaita lähteitä on Euroopan neuvoston Common European Framework, joka on ollut saatavana luonnoksina jo useiden vuosien ajan ja jonka painettu versio on ilmestynyt äskettäin. Siitä on myös saatavana suomenkielinen versio (Huttunen & Huttunen 1998). Viitekehyksellä on monia ansioita, mutta parasta lienee se, että se sisältää kokonaisvaltaisen ja nykyaikaisen esityksen kielitaidosta. Siksi sitä

voidaan käyttää apuna kaikessa kielenopetuksessa. Se ei myöskään sido kenenkään käsiä mihinkään tiettyyn ratkaisuun. Se ei esimerkiksi edellytä portfolioarviointia, vaikka tällainen arvio on toki sopusoinnussa viitekehysten kanssa.

Yleisen eurooppalaisen viitekehysten yksityiskohtaista kielitaitoluonnehdintaa voisi tiivistää esimerkiksi seuraavasti: kielitaito on sosiaalista toimintaa – ihmisten välistä vuorovaikutusta kielen avulla –, ja siinä on pitkälti kysymys viestintäpainotteisesta kielellisestä kompetenssista. Tämä ilmenee

1. kykyä ymmärtää ja tuottaa erilaista tekstiä tai diskurssia keskeisiksi miellettyillä kielenkäytön alueilla (erityisesti normaali sosiaalinen kanssakäyminen, yleinen asioiminen ja myöhemmin työelämä),
 2. kykyä ymmärtää ja tuottaa kieltä integroidusti viestinnällisessä vuorovaikutustilanteessa ja
 3. kykyä välittää merkityksiä kielestä toiseen.
- Tämä kaikki edellyttää monenlaisia kompetensseja.

Arvioinnin oltava luotettavaa

Reliaabelius ja validius ovat läheistä sukua toisilleen. Tämän johdattelun perusteella onkin luotu pohjaa sille yleisesti hyväksytylle testi-teorian periaatteelle, että reliaabelius on validiuden välttämätön mutta ei riittävä edellytys. Jotkut ovat olleet taipuvaisia lukemaan tämän lausuman niin, että korostetaan painokkaasti validiuden ensisijaisuutta. Ymmärtääkseni sitä ei ole kuitenkaan tarkoitettu, vaan on haluttu korostaa reliaabeliuden varmistamisen perustavaa tärkeyttä. "Välttämätön" on hyvin voimakas sana. Itse tulkiten nyrkkisäännön niin, että pitää aina ehdottomasti varmistaa, että testaus on reliaabelia. Ylioppilastutkintolautakunnan pitkäaikaisena jäsenenä tämän on sisäistänyt: kokelaiden arvioinnin tulee olla yhdenmukaista, luotettavaa, johdonmukaista. Kun annetaan yksilöä koskevia tärkeitä arviointeja, on täysi oikeus odottaa luotettavaa, yhdenmukaista kohtelua.

Itse olen taipuvainen sanomaan, että kielenopetuksessa ei tule yksilöille tärkeissä tilanteissa pyrkiä arvioimaan sellaista, jonka arviointiin ei ole kehittynyt pitkälle menevää yksimielisyyttä. Koulutuksen avulla voidaan epäilemättä kehittää jatkuvasti arviointikulttuuria, mutta aina on varmistettava, että on saavutettu riittävä yksimielisyyden taso.

Kielitaidon testaaminen ei ole helppoa. Hyväksi kokeen tai testin laatijaksi kehittyminen vaatii melkoista kokemusta: seurataan valppaasti laadittujen tehtävien toimivuutta ja opitaan jatkuvasti lisää siitä, mikä toimii ja mikä ei. Teoria antaa testaamiselle hyvää pohjaa, mutta käytäntö antaa sille syvyyttä ja ymmärrystä.

Lähteet

- Huttunen, I. & Huttunen, J. (toim.) Vieraat kielet: oppiminen, opettaminen, arviointi. Yleiseurooppalainen viitekehys. Luonnos 2. Ehdotus viitekehykseksi. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 76/1998.
- Takala, S. 1997. Vieraan kielen kehittymisen arviointiperusteita. Julkaisussa R. Jalku-Sihvonen (toim.) Onnistuuko oppiminen – oppimistuloksien ja opetuksen laadun arviointiperusteita peruskoulussa ja lukiossa. Opetushallitus: Arviointi 3/1997, 87–114.

Suosituksia kokeiden laadinnan avuksi

1. Sekä kuullun että tekstin ymmärtämisen testaamisessa on edullista käyttää useita tekstejä. Näin katetaan monia aihepiirejä ja tekstilajeja (kuvaileva, kertova, argumentoiva, pohdiskellevä tai erittelevä, opastava ...). Samalla vältetään se, että jotkut ryhmät pääsevät esimerkiksi pitkien tekstien tuttuuden vuoksi muita parempaan asemaan. Jopa 2–3 virkkeen "minitekstit" voivat toimia hyvin. Kustakin lyhyestä tekstistä tehdään vain muutama, joskus vain yksi kysymys. Tekstien tulee mielellään sisältää selkeä tapahtumasarja, selkeä argumentointi, selkeä kuvaus tai selkeät toimintaohjeet. Samaa jauhava, junnaava teksti ei anna hyvää pohjaa testaamiselle. Jos laadintavaiheessa on vaikeuksia löytää helposti kysymysten aiheita, on paras kylmästi hylätä teksti ja etsiä tilalle uusi. Kokemusten mukaan myöskään sellaisista teksteistä, joista oli työn ja tuskan takana saada hyviä tehtäviä ja joista tehtyihin kysymyksiin ei ole odotettavissa selkeitä ja tarkkarajaisia vastauksia, ei saa suurestikaan punnertamalla hyvin toimivia osatehtäviä. On parempi taas etsiä uusi toimiva teksti.

2. Puhumisen ja kirjoittamisen kokeissa on myös suotavaa – ainakin lukuvuoden aikana – antaa erilaista kirjoittamista ja puhumista edellyttäviä tehtäviä. Tuottamispuolella olisi hyvä edetä systemaattisen harjoituksen ja testaamisen avulla. Esimerkiksi alaluokilla opitaan ensin ilmoittamaan, mistä pitää ja mistä ei. Seuraavassa vaiheessa opitaan perustelemaan, miksi pitää tai ei pidä jostakin. Sitten otetaan mukaan mielipiteen ilmaiseminen, jota laajennetaan sen perustelemiseen ja vastakohtaisten näkökantojen käsittelemiseen ja torjumiseen. Samalla tavalla voidaan kehittää kuvaamistaitoa, kertomistaitoa ja niin edelleen.

3. Monivalintatehtävien vaativuutta ollaan usein taipuvaisia yliarvioimaan ja avotehtävien vaikeutta aliarvioimaan. Tästä yleisestä virhearvioinnista on syytä olla tietoinen.

4. Monivalintatehtävissä kolme vaihtoehtoa toimii usein paremmin kuin neljä vaihtoehtoa. Neljäs vaihtoehto on usein varsin epäuskottava ja heikosti erotteleva ja saattaa jopa heikentää osion laatua. Erityisesti kuullun ymmärtämisessä neljän vaihtoehdon käyttöä on syytä harkita, varsinkin jos vaihtoehdot ovat pitkiä. Kaikkien vaihtoehtojen tulee olla uskottavia. Epäuskottavat vaihtoehdot heikentävät tehtävää.

5. Monivalintatehtävissä voi vaihtoehtojen toimivuuden yhtenä kriteerinä pitää sitä, että jokaiseen vaihtoehtoon kohdistuu vähintään 5 % valinnoista.

6. Kunkin tehtävän tulisi tasokokeessa toimia niin, että hyvin kieltä taitavat ovat osanneet ratkaista sen selvästi useammin oikein tai paremmin kuin heikosti kieltä osaavat. Tehtävän tulee siis erotella oikeansuuntaisesti. Kovin helpot (ratkaisuprosentti yli 85) tai hyvin vaikeat (alle 15 %) tehtävät eivät erottele tehokkaasti.